

HENRIK WIIG

Avdeling for internasjonale studier, Norsk institutt for by- og regionforskning

Husholdets overhode – Mannen, kvinnen eller staten?

Hvem bestemmer konsumet i husholdningen? Mannen er det tradisjonelle overhodet, mens kvinnen ofte har bedre oversikt over alle medlemmers behov. Staten har innflytelse over inntekts- og formuesfordeling, både i dag og i morgen, som igjen påvirker den interne maktbalansen i husholdets kooperative forhandlingsløsninger. Er det i realiteten staten som bestemmer hvor *skapet skal stå*?

Likestilling, snarere enn produktivitet, er ofte det politiske motivet for nye lover. Den førstefødte uansett kjønn har nå odelsrett i norsk landbruk. En politisk beslutning setter dermed tilside en tusen år gammel kultur som tilsier at eldste sønn har både rett (og de facto plikt) til å drive gården videre. Tilsvarende overbeviser nå det multilaterale systemet, anført av Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene, regjeringer i utviklingsland om å innføre felles eiendomsrett til jord mellom mann og kvinne. Men, politikken som

påvirker milliarder av småbønder er snarere basert på likestillingsideologi enn påviste kausale sammenhenger i mangel av metodologisk holdbare kvantitative empiriske undersøkelser. Denne studien utnytter et *naturlig eksperiment* i Peru for å tette kunnskapsgapet. Vi intervjuer mann og kvinne i 1280 hushold hver for seg om eiendomsforhold og husholdsbeslutninger. Vi finner en signifikant positiv sammenheng mellom felles eie og kvinnens innvirkning, noe som dermed legitimerer den innførte likestillingspolitikken.

Kravet til måloppnåelse er desto viktigere da innføring av felles eiendomsrett er aktiv omfordeling mellom nålevende personer. Mesteparten av jorden i Peru arves av menn, og dermed burde bare hans navn framkomme på skjøtet. Nå gir den nye formaliseringsloven halvparten til konene. Dette strider mot ekteskapsloven som tilsier at alt ektefellene tar med inn i ekteskapet eller arver

forblir individuell eiendom, og alt som anskaffes etterpå er felles eiendom uansett opphav. Dermed brytes det internasjonale prinsippet om bare å formalisere det uformelle, ikke omfordele. Slik «ekspropriasjon» fra mannen for utdeling til kvinnen skal oppveie strukturell diskriminering og møter overraskende lite motstand. Tilsvarende omfordeling mellom hushold for å oppveie historisk diskriminering mht. rase, klasse eller geografisk tilhørighet vil medføre ramaskrik, ikke minst fra de multilaterale organisasjonene selv.

Det finnes tre hovedteorier for beslutninger innad i husholdet. *Det enhetlige* husholdet opptrer med en felles nyttefunksjon og sammenslåtte inntekter. Becker (1991) viste at justeringer i overføringer fra en altruistisk pater (mater) familias var tilstrekkelig betingelse. I det *ikke-kooperative* hushold maksimerer alle sin egen nytte når de tar andre husholdsmedlemmers handlinger for gitt. Fangens dilemma,

med få fellesgoder og lav nytte for alle, er ofte likevekten. Manser og Brown (1980) mener derimot at de fleste hushold klarer å inngå bindende avtaler om arbeidsinnsats og konsumsammensetning i *kooperative* forhandlinger. Men, de maksimerer mer-nytt ved samarbeid i forhold til hva hver enkelt ville oppnådd uten å samarbeide, dvs. ikke-kooperativ likevekt eller skilsmisse. Dette «trustelpunktet» i husholdets forhandlinger avhenger sterkt av hvor mye kvinnen beholder av parets samlede formue. Det bestemmer om hun kan brødfø seg og sine hvis hun blir alene. I deler av Afrika mister kvinnen alt. I Norge føres bolig ofte på en av partene. Der kvinner i Peru før risikerte å bli sittende uten formue vil hun nå kunne ta med seg halvparten av jorda. Risikoen for henne ved å kreve medbestemmelse i husholdet er dermed kraftig redusert, og risikoen for ham ved å nekte innflytelse ditto større.

Estimering av effekter er ofte vanskelig i mangel av referansegruppe. En interessant effekt framkommer gjerne i etterkant, og da er det for seint å samle inn informasjon om hvordan samfunnet var før prosessen ble satt i gang. Det finnes heller ingen sammenligningsgrupper når hele befolkningen blir utsatt for den samme politikken samtidig. Norge har liten tradisjon for å pilotere politikk på mindre grupper. Nye lover innføres likt for alle etter mange års høringsrunder. Motsatsen er Kina hvor myndighetene innfører forskjellige systemer i forskjellige deler av landet for aktivt å høste erfaringer. I vårt tilfelle utnytter vi den klassiske manglende gjennomføringsevnen hos latinamerikanske myndigheter. En stor landreform på 1960 og -70 tallet gir opphav til et *naturlig eksperiment* i formalisering av landrettigheter 30 år etterpå. Et bondeopprør på landsbygda mot

de store godseierne, avtagende produktivitet i landbruket og behov for vekst i byen fikk militærdiktaturet ledet av general Velasco til å gjennomføre en omfattende landreform i landet. Staten eksproprierte uten omsvøp jorden til de store godseierne og delte så ut til fattige landarbeidere og frittstående småbrukere.

Denne omfordelingen skulle skape økonomisk vekst via to kanaler: De store gårdeierne flyttet til byene, hvor de var forventet å bruke den statlige kompensasjon for jorden og entreprenørskap til å bygge opp industrien i landet. Videre skulle småbøndene dyrke jorden sammen som en felles eiendom og motta statlige lån til maskineri for å øke produktiviteten. De levde i geografisk avgrensede landsbyer med tradisjonelle landsbyråd. Staten ønsket å omdanne disse enhetene til «registrerte jordbrukslandsbyer» med felles eie til jorden. Men det juridiske systemet holdt ikke tritt med hastigheten i omfordeling. Selv om småbøndene aksepterte den formelle felles eiendomsretten, så motsatte de seg i praksis felles drift. Videre medførte inkompetent ledelse synkende produktivitet. Mange landsbyer var derfor ikke juridisk registrert da militærregjeringen oppga prosjektet på midten av 1970-tallet. Det spilte uansett liten praktisk rolle. Småbøndene delte jorden mellom seg uansett juridisk status og organiserte landsbyråd for felles beslutninger vedrørende oppbygging av infrastruktur, skoler, festivaler osv. De to systemene eksisterte derfor side om side uten at beboerne selv så noen forskjell på dem.

Etter flere tiår førte staten igjen en aktiv landbrukspolitikk etter initiativ fra den Interamerikanske utviklingsbanken. Formalisert eiendomsrett gir incentiv til å investere mer i jorden.

Det er lettere å låne penger med pant i jorden, og samtidig var risikoen for å miste jord og dermed avling mindre. Skjøter er også en forutsetning for fungerende landmarkeder. Mindre produktive bønder ville så selge til mer produktive bønder. Formaliseringsinstitusjonen oppdaget så at en stor andel av bøndene ikke kunne få slike individuelle skjøter siden de bodde i «registrerte jordbrukslandsbyer». De hadde allerede et skjøte med felles eiendomsrett til jord. Derfor jobbet de bare videre med «ikke-registrerte jordbrukslandsbyer» hvor det nå er utstedt individuelt skjøte på 1.5 millioner jordlapper. Den juridiske status fra landreformen 30 år tidligere fikk dermed stor betydning likevel. Landsbyer med og uten individuelle eiendomsretter eksisterer nå side om side. I de førstnevnte eier kvinnen og mannen jord sammen, i sistnevnte hovedsakelig mannen alene.

Vi valgte 8 distrikter i fire forskjellige deler av det peruanske høylandet for vår studie som benytter kvalitative dybdeintervjuer, husholdsspørreskjemaer og eksperimenter. Vi intervjuet mann og kvinne separat i 1280 hushold, og konstruerte en indikator for beslutningsmakt ved å spørre hvem som avgjorde den siste gangen husholdet foretok en eksplisitt beslutning av 26 forskjellige typer. Var det han alene, hun alene eller en felles beslutning?

En enkel sammenligning av andelen av beslutninger hvor kvinnen innvirker på beslutningen viser at hun har fått en signifikant sterkere posisjon innad i husholdet. En forskjell på 5 prosentpoeng mellom de to landsbytypene skyldes at kvinnen har fått eiendomsrett til jorda sammen med ektemannen i den førstnevnte og ikke i sistnevnte. Effekten øker til over 15

prosentpoeng i en regresjonsmodell med kontrollvariabler.

En nærmere analyse viser at kvinnens medbestemmelse øker mest i beslutninger som er direkte relatert til landbruket, mens forskjellene er ikke signifikant forskjellig for vanlig forbruk, investeringer og deltagelse i arbeidsmarkedet. Det åpner for alternative tolkninger til trusselpunkthypotesen. Siden hun bidrar med eiendom, tilsier generelle normer at hun også skal være med og bestemme over bruken. Videre vil hun gjennom å velge aktivt eierskap befeste sin nylig tildelte eiendomsrett.

Det er imidlertid farlig å generalisere likestillingseffekten over sted og tid. Den indianske kulturen i det

Peruanske høylandet gir tradisjonelt kvinnen en viktig posisjon, bl.a. styrer kvinnen husholdningsøkonomien. Kvinnens stilling i mestizo kulturer er langt svakere, og felles eiendomsrett kan bli torpedert allerede ved tildeling av formelle skjøter. For tiden gjennomfører jeg en tilsvarende studie i Colombia i forbindelse med tilbakeføring av jord etter konflikten. Mer alarmende er et mulig tilbakeslag i likestilling ved overføring av jord i neste generasjon i Peru. Våre hushold prioriterer sønner framfor døtre ved arv av jord uten at kommende svigerdøtre vil inkluderes i overføringspapirene. Kvinnen mister dermed tradisjonelle rettigheter som bl.a. tilsier at fraskilte kvinner med forsørgelsesansvar for barna får beholde deler av jorden.

REFERANSER

Becker (1991). *A treatise of the family*. Cambridge MA: Harvard University Press.

Manser and Brown (1980) 'Marriage and household decision-making: A bargaining analysis', *International Economic Review*, Vol 21, No.1, pp. 31–44

.....

Wiig (2013) 'Joint titling in rural Peru: Impact on women's participation in household decision-making' *World Development*, Vol 52, pp. 104–119. Denne og andre analyser finnes på <http://perulandgender.nibrinternational.no/>.

SAMFUNNSØKONOMENE

Det inviteres til studentbidrag i Samfunnsøkonomenes tidsskrift

Dere får nå muligheten til å få deres artikkel på trykk i Samfunnsøkonomenes tidsskrift. Dette tidsskriftet blir sendt til alle medlemmer av Samfunnsøkonomene, i tillegg til flere av landets utdanningsinstitusjoner og relevante arbeidsplasser. Det er dermed en svært god mulighet til å få publisert en fagrelevant artikkel, eller få oppmerksomhet rundt en eventuell masteroppgave.

Spalten er åpen for mange ulike temaer. Har du tanker om hybelpriiser? Hvordan få studielånet til å strekke lengst mulig? Eller er deler av masteroppgaven din så bra at den bare må publiseres?

Vennligst se retningslinjene på bakerste side i tidsskriftet, eller på våre hjemmesider: <http://samfunnsokonomene.no/tidsskrifter/veiledning-for-bidragsgytere/>

Med vennlig hilsen
Andreas Oftedal og Mari Emilie Beck
Studentredaktører